

درس ۸ سپیده دم تمدن ایران

جغرافیاک تمدن ایران

۱. فلات ایران از شمال به دریای طبرستان (مازندران) و دریاچه اورال، از غرب به جلگه بین‌النهرین، از جنوب به خلیج فارس، دریای مکران (عمان) و اقیانوس هند و از شرق به جلگه سند محدود می‌شود.
۲. موقعیت جغرافیایی فلات ایران نیز تأثیر زیادی بر تاریخ و تمدن آن داشته است.
۳. ایران به واسطه موقعیت جغرافیایی خاص خود در جنوب غربی آسیا، پل ارتباطی میان شرق و غرب جهان باستان محسوب می‌شد.
۴. در عصر باستان، مهم‌ترین راه‌های زمینی و دریایی که تمدن‌ها و کشورهای بزرگ را به یکدیگر متصل می‌کردند، از میهن ما می‌گذشتند.
۵. خلیج فارس و دریای مکران نقش مهمی در برقراری ارتباط تجاری، سیاسی، نظامی و فرهنگی میان سرزمین‌های دور و نزدیک جهان آن روز داشتند.

ایران در دوران پیش از تاریخ

۶. کهن‌ترین نشانه و آثاری که از حضور انسان در ایران تاکنون کشف شده، مربوط به بستر کشف رود در نزدیکی مشهد در خراسان رضوی است.
۷. قدمت ابزارهای سنگی یافت شده در بستر کشف رود را حدود ۱ میلیون سال تخمین زده‌اند.
۸. ساکنان نواحی کوهپایه‌ای زاگرس جزو نخستین مردمانی در جهان بوده‌اند که حدود ۱۲ هزار سال پیش شروع به کشت گیاهانی مانند جو و گندم و اهلی نمودن جانورانی مثل بز و گوسفند کردند.
۹. مردم ایران از حدود ۸ هزار سال پیش در ساختن ظروف و ابزارهای سفالی پیشرفت قابل توجهی یافتند.
۱۰. با اختراع چرخ سفال در ۶ هزار سال پیش، دگرگونی بزرگی در ساخت ظروف سفالی به وجود آمد.
۱۱. ظروف سفالی ساخته شده در تمدنهای باستانی ایران در سرزمین‌های دیگر، از جمله بین‌النهرین مشتریان فراوانی داشت.
۱۲. مردم ایران از حدود ۸ هزار سال پیش با چکش کاری بر روی رگه‌های طبیعی مس، برخی ابزارها به ویژه زیورآلات مسی می‌ساختند.
۱۳. بقایای کوره‌های ذوب و قالب‌گیری مس در برخی سکونتگاه‌های کهن مانند شهداد، تل‌ابلیس و تپه یحیی در استان کرمان و تپه زاغه در قزوین، بیانگر آن است که در حدود ۵ تا ۷ هزار سال پیش ساکنان این سکونتگاه‌ها به فنون ذوب و قالب‌گیری مس دست یافته بودند.
۱۴. مفرغ‌های لرستان، بهترین نمونه از صنعت و هنر فلزکاری ایران به شمار می‌روند.
۱۵. اشیا و ظروف سنگ صابونی توسط مردم برخی از سکونتگاه‌های کهن به ویژه جیرفت و تپه یحیی در استان کرمان، با مهارت و ظرافت تمام ساخته می‌شد.
۱۶. در حدود ۵ هزار سال پیش، نخستین شهرها در فلات ایران به وجود آمد.
۱۷. شوش و چغامیش در خوزستان؛ شهداد و جیرفت در کرمان؛ شهر سوخته در سیستان و سیلک در کاشان از جمله نخستین شهرهای ایران بودند.

دوران تاریخی

تمدن ایلام

۱۸. سرزمین اصلی ایلامیان شامل جلگه خوزستان و مناطق کوهستانی زاگرس جنوبی و میانی بود.
۱۹. حاکمان کوچک و مستقل ایلامی در حدود ۲۶۰۰ ق.م. با یکدیگر متحد شدند و پادشاهی ایلام را تأسیس کردند.
۲۰. حکومت و تمدن ایلام، همواره با همسایگان بین‌النهرینی خود مانند سومریان، اکدی‌ان، بابلیان و آشوریان ارتباط تنگاتنگ سیاسی، فرهنگی و تجاری داشت.
۲۱. ایلام با دیگر مناطق فلات ایران و سرزمین‌های مجاور آن مانند آسیای صغیر و هند، روابط تجاری داشت.

۲۲. حکومت ایلام، سرانجام پس از قرن ها سلطنت، بر اثر یورش ویرانگر آشوریان در قرن ۷ ق.م. دچار انحطاط و فروپاشی شد.
۲۳. شوش در مرکز جلگه خوزستان، یکی از پایتخت های ایلامیان بود. این شهر که یکی از کهن ترین شهرها و مراکز تمدنی جهان به شمار می رود.
۲۴. شهر بزرگ و آباد شوش که در نتیجه یورش آشوریانیال با خاک یکسان شده بود، در دوران سلسله هخامنشیان دوباره شکوه و عظمت دیرین خود را بازیافت.
۲۵. ایلامیان در بخش شرقی قلمرو خود، واقع در استان فارس امروزی نیز پایتخت دیگری به نام آنشان یا آنزان داشتند.
۲۶. از دیگر شهرهای ایلام، می توان به سیمش اشاره کرد که احتمالاً بر جای خرم آباد کنونی قرار داشته است.
۲۷. معبد چغازنبیل در نزدیکی شهر شوش، شاهکار معماری ایلامی ها به شمار می رود.
۲۸. به عقیده مردمان ایلام قدیم، خدایان دارای نیرویی ماوراء طبیعی بودند که آنان را بر انجام هر کاری قادر و توانا می ساخت.
۲۹. از جمله محبوبترین خدایان ایلامی، اینشوشیناک به معنی خدای شهر شوش بود.
۳۰. معبد چغازنبیل، ستایشگاه اینشوشیناک محسوب می شد.
۳۱. در ایلام الهه های مادر نیز بسیار مقدس بودند و مقام رفیعی در سلسله مراتب خدایان ایلامی داشتند.
۳۲. در ایلام زنان مقام و منزلت والایی داشتند و در امور اجتماعی و اقتصادی و مراسم رسمی سیاسی و دینی حضور چشمگیری داشته اند.